

פרסומים בענייני שביעית

יוסי שפנייר

הפרסומים הקשורים בשנת השמיטה ובנושא שביעית רבים מיני ים. בשל כך החלטנו הפעם להתמקד בשלושה פרסומים הרואים אור במסגרת מכללת ליפשיץ להכשרת מורים. המכללה שמה לה למטרה להתמקד בנושאים חינוכיים הקשורים ליהדות, למקום ולסביבה. ומשום כך לקראת שנת השמיטה האחרון ראו אור שלושה ספרים שאמנם נעשה בהם שימוש בשנת השמיטה, אך טובים הם לעיון וללימוד גם בימים אחרים בהקשרים הארץ-ישראליים וקדושת הארץ.

תלמי השדה, מאמרי שביעית

הוצאה עצמית

ירושלים תשס"ז (2007)

שמואל זעפרני

הרב שמואל זעפרני, ראש ישיבת המאירי במכללת ליפשיץ שקד על מלאכתו והוציא לקט מאמרים העוסקים בשנת השמיטה. מאמרי הלקט התפרסמו לראשונה בביטאון של הישיבה 'המאיר לארץ', והם מהווים סיכומי שיעורים שכונסו יחדיו לקראת שנת השמיטה הקודמת. הייחוד של דרך הצגת הדברים הוא בפריסת השתלשלות ההלכה הנידונה בפרקי הספר. החל מהמקורות התלמודיים, דרך הפוסקים הראשונים עד לפוסקים בני זמננו.

שערי הספר כוללים מספר נושאים: שביעית בין מקרא והלכה, טעמי שביעית, חישוב מועד שנת השמיטה, שביעית בזמן הזה, היתר מכירה, אוצר בית דין, איסור ספיחין, קדושת פרות שביעית, הפסד פרות שביעית, איסור סחורה בפרות שביעית, הדלקת נרות חנוכה בשמן של שביעית, משלוח מנות בפרות שביעית ועוד. פרק מעניין דן בנושא השחתת עצי מאכל בכלל, ובשנה השביעית בפרט. פרק זה מרחיב את הדיון בעיסוק הכללי תוך התייחסות להיבטים שונים של השחתת עצים בשעת מלחמה. הדיון מתחיל בפסוקי מקרא בביאור הנושא בתלמוד, מרחיב את ההיבט דרך דברי הרמב"ם שמרחיב את ההסתכלות על איסור השחתת עצי פרי לאו דווקא בשעת מלחמה - דיון שיש לו מקום בהסתכלות סביבתית רחבה בהתמקדות חינוכית-מוסרית. פרק זה מסתיים בדיון קצר בקשר לענייני השחתת עצים בשנת שמיטה. לספר מפתח ערכים ומפתח מקורות המקלים על מציאת הקשרים שונים בספר. **תלמי השדה** הוא ספר ענייני ונוח לשימוש המציג בצורה יפה היבטים מגוונים של שנת השמיטה גם בנושאים קרובים הקשורים לעניין, העיצוב נעים לעין ומעורר קריאה רצופה.

פרסומים בענייני שביעית • יוסי שפנייר

השמיטה היובל ומצוות הקהל

מכללת ליפשיץ, הועד להוצאת כתבי הרב עוזיאל זצ"ל
ירושלים מהדורה שניה תשס"ח.
יהודה אדרי (עורך)

הראשון לציון הרב עוזיאל (1880-1953) כיהן כרב הראשי הספרדי הראשון במדינת ישראל. את הרב עוזיאל מכירים כיום בעיקר דרך כתביו למי שעוסק בעולם התורני, ויש מי שמכיר את דמותו דרך מפעלי זיכרון שנעשו לזכרו דוגמת שם רחוב מרכזי בשכונת בית וגן בירושלים ומפעלי הנצחה אחרים. רבים לצערנו אינם מכירים את מפעליו ואת עיסוקיו ההלכתיים הענפים. להשלמת החסר בידע לגבי פועלו של הרב, נרתמו גופים שונים, ביניהם מכללת ליפשיץ, שראשיה ראו חשיבות להביא בפני הציבור את עיסוקיו ההלכתיים של הרב בהקשר שבו עוסק גיליון זה, בענייני שמיטה ויובל. יסודו של הספר המוצג בזה במאמרים שהיו פזורים בספרי הרב, בירחונים תורניים שיצאו לאור בימיו ובכתבי יד שלא פורסמו עד כה, כולם בהקשרים הגותיים והלכתיים בנושאי השמיטה. על פי דבריו של העורך, מטרת כינוס הדברים בספר הייתה כפולה. הראשונה - לפרסם את דמותו של הרב עוזיאל, על מנת שדמותו ההלכתית תתוודע שוב לציבור לומדי התורה, בעיר, ביישוב ובכפר. והסיבה השנייה - על מנת שדבריו שהיו פזורים במגוון רחב של מקורות יהיו זמינים תחת קורת גג אחת.

הספר פותח בדברי הגות הקשורים לשנת השמיטה: שבת הארץ, שנת השמיטה, בירור ענייני שמיטה וטעמיה, אכילת פרות שביעית, מצוות ביעור, שמיטת כספים ופרוזבול. יש גם עיסוק בענייני חג הסוכות ושנת היובל.

בחלק ההלכתי יש דיון לגבי מצוות התלויות בארץ, מלאכות האסורות בשביעית, דיני שדות בהם יש שותפים ישראלים ונוכרים, גידולי מים, ענייני תבואה ופרות בשביעית, אתרוגים של שנה שביעית ועוד עיסוקים של שמיטה, כפי שבאו לידי ביטוי בשנת תשי"ב (1952) עם התייחסויות הלכתיות שונות של חכמים באותם הימים.

ספר זה מערב עניינים שבעבר, אך יש להם כמובן רלוונטיות גם לימינו. מעניין בהקשר זה לראות את התפתחות הדברים מאז ועד היום ולברך את העושים במלאכת הספר שהביאו לידיעת הציבור את פועלו המבורך של הרב עוזיאל בהקשרי שמיטה.

משנת ארץ ישראל, סדר זרעים ה, מסכת שביעית

מכללת ליפשיץ, הוצאת הקיבוץ המאוחד
תל אביב תשס"ח

שמואל וזאב ספראי, בהשתתפות חנה ספראי

משפחת ספראי, האב שמואל (ז"ל), והילדים חנה (ז"ל) וזאב חברו יחד למפעל עצום מימדים לפירוש המשנה ברוח התרבות הארץ-ישראלית. במבוא למסכת הראשונה

פרסומים בענייני שביעית • יוסי שפנייר

שפורסמה, מסכת שביעית, שראתה אור במהלך שנת השמיטה תשס"ח, הם מציינים את הצורך בפירוש חדש זה. הם מדגישים שהמשנה היא ספר היסוד לתורה שבעל פה, וחשיבותה לתולדות עמנו רבה. הם מציינים שהמייחד את הפירוש הוא בשימוש בידע מצטבר עד לימינו, תוך שילוב בין מתודה מחקרית וגישה מסורתית לטקסט. המקורות ששימשו אותם היו בראש ובראשונה ספרות חז"ל לדורותיה. הכותבים הם בני סמכא בנושא, והיכרותם עם הרקע ההיסטורי והריאלי שבבסיס ספרות חז"ל מהווים בסיס חשוב ליכולתם לעמוד במשימה מורכבת זו. המפרשים מציינים עובדה ידועה וחשובה בהקשר זה שהמשנה נכתבה על רקע ארץ ישראל, והנסיבות הכלכליות והחברתיות שעמן התמודדו בני העם והחכמים מנהיגיו. בעקבות התרחבות המחקר הקשור לריאליה של ימי המשנה בחפירות ארכיאולוגיות, סקרים ומחקרי שטח אחרים, אפשר להבין טוב יותר את הפרטים ההלכתיים. המשנה היוותה אבן בסיס חשובה בבניית היסודות ההלכתיים והכרות עם הרקע הריאלי חשוב להבנת המכלול השלם.

בהצגת המשנה בחרה משפחת ספראי להציג את כתב יד קופמן, שהוא הנוסח הטוב ביותר שיש למשנה. כתב יד זה שימר רבות ממסורות הנוסח הארץ-ישראלי והכתיב המיוחד לארץ. בצד נוסח זה מוצג דפוס נפולי, שהוא הדפוס הראשון, כמייצג את מסורת הלימוד המסורתית. לדעת המפרשים דפוס זה עדיף על דפוס וילנא, שם נפלו שיבושים רבים. הפירוש למסכת שביעית פותח במבוא רחב (של כעשרים עמודים), המדגיש את הקשר הארץ-ישראלי לחקלאות בתקופת המשנה, הד שעולה מהקשרים שונים בספרות היהודית של התקופה. המבוא מדגיש את פרשת היובל והשמיטה בחיי המעשה, את שמירת השמיטה לאחר החורבן, כמו כן מוצגים נושאים נוספים כמו קדושת שביעית, ביעור פרות שביעית, קשר למסחר שנעשה בפרות שביעית, קשר עם שמיטת כספים ועוד. עיון במבוא מביא את הלומד לראות את ההקשר הריאלי הרחב שבו התגבשה המשנה.

עיצוב העמודים עוזר לקורא המלומד להגיע לעומק הדברים כמקובל בספרים אקדמיים. מוצגים בהם שני נוסחי המשנה (קאופמן ונאפולי) פירוש רחב של הדברים תוך הפניות לספרות התורנית הרלוונטית וספרות מחקר רחבה הקשורה לנושאים המגוונים. הערות השוליים מרחיבות ומפנות לספרות רחבה נוספת שמי שמעוניין להרחיב יכול להגיע אליה בקלות רבה. הטקסט מלווה בתמונות ואיורים של ממצאים מגוונים העוזרים להבין סוגיות שונות הנידונות במשנה.

בסוף המסכת נספח (של כ 50 עמודים) המשלים עניינים שונים ומרחיב בנושאי המצוות התלויות בארץ בספרות בית שני. על אותן מצוות בספרות חז"ל, טומאת ארץ העמים, נזירות, ערלה ועוד הלכות שיש להן קשר הדוק לנושא ארץ-ישראל.

אין ספק שפירוש מעין זה מציג נושאים מגוונים שיוכלו לקבל אור ולהתברר ללומד הארץ ישראלי המכיר פנים חדשות של תרבות חומרית על רקע המחקר של הדורות האחרונים ושמפרשים קלאסיים לא התייחסו אליהם, כי אולי לא נדרשו להם, ואולי לא הבינו מחוסר כלי מחקר מתאימים בימים עברו. הקשר הארץ-ישראלי של המשנה מודגש

פרסומים בענייני שביעית • יוסי שפניר

מאוד, כפי שמורה שם הסדרה. בדורנו שלימוד מקורות ישראל, אינו מובן מאליו והמקורות נעשים מרוחקים לדור הצעיר ולהוריו יש לפירוש זה מקום חשוב. מכללת ליפשיץ המכשירה את פרחי ההוראה והמורים העתידיים השקיעה רבות בסדרה כולה, מתוך ראייה תרבותית-חינוכית, ותבורך על כך. תקוותנו שמפעל הפירוש ברוח ארץ-ישראל יקרב את העם ללימוד המקורות היהודיים מתוך רצון ואהבה להכיר את מורשת הארץ היהודית.